

FRA NIHILISMEN TIL LEMNING.

Et 40 års minne.

Dette var Russland for hundrede år siden: Zaren despotisk hersker, avhengig av samvittighetsløse hoffmenn, embedsmennene bestidkelige i en grad som man i Europa ikke holdt mulig, kryperi overfor overordnede og knutten overfor underordnede, rettsvesenet middelaldersk vilkårlig, ingen rett til skrift og tale, folkets masse rå og uvitende, veldige formuer på enkelte hender, bunnløs fattigdom på den annen side, elendige kommunikasjoner og hungersnød når høsten slo feil.

Zar Alexander II opphevet livegenskapet i 1861, men den åpenlyse frihet forverret heller tilstanden, for det ble lagt så trykkende utløsningssummer på böndene at fattigdommen om mulig øket. Ellers syntes regjeringen ikke å foreta seg noe som kunne føre til fremskritt, alt forble ved det gamle, med Sibir i bakgrunnen.

Under disse forhold ble nihilismen født. Den var nærmest en literær bevegelse blant den opplyste ungdom. Den var hat til alt bestående, til stat, moral, kirke og kristendom, den hadde levende interesse for naturvitenskap, men den var også preget av livstretthet og mangel på handling. Den var en slags "opplysningsbevegelse" lik den som gikk over Europa i det 18. århundrede, men uten begeistring og glød. Den fornektet alt og trodde på intet, derav har den også sitt navn, "nihil" er det latinske ord for "intet".

En sådan bevegelse hadde ikke livskraften i seg og i sin opprinnelige form døde den da også hen, samtidig som sosialistiske ideer begynte å fenge i de samme kretser. Tiltross for strengt politiforbud ble sosialistiske skrifter smuglet over grensen og de ble slått med jubel av studentene. Istedetfor naturvitenskapen ble de nå interessert i de økonomiske vitenskaper. Og en strøm av ungdom, fortvilt over ufriheten hjemme, dro til fremmede land, især slo de seg ned i universitetsbyen Zürich for å studere, og der kom de i kontakt med vestens ideer. Zürich ble stedet hvor hundreder unge russiske kvinner og menn samledes, de var grepet av sosialistiske ideer og kjærlighet til fedrelandet, og der kan man si at en drøm om landets frihet ble til.

Regjeringen i Russland likte ikke disse utflyttere og i 1873 grep den til et uklokt middel: den befalte at alle russere som ikke forlot Zürich ville bli satt utenfor loven. Følgen var at mange redde tilbake til Russland, ofte var det fantaster som

Kjente lite til de virkelige forhold der, drømmere som ville skape en sitt land fra grunnen av, avskaffe de foreldede tilstande og innføre reformer på alle områder. De brente etter å kunne spre ut sine ideer, og så begynte de "å gå ut blant folket". Og det merkelige var at tanken også grep om seg blant godseiere, embedsmenn, leger, menn av fornemme familier slo seg ned som arbeidere, småhandlere og vertshusholdere rundt om, i byene og på landet. De søkte å oppdra folk, de lærte dem å lese og skrive, de sang sosialistiske sange, de delte ut skrifter, de søkte å gjøre folket til tenkende mennesker. Men de var for få til å kunne påvirke millionene og den russiske bonde var medfødt mistenksom og sto på et lavt åndelig nivå.

Lyndighetene gjorde alt mulig for å stoppe "folkegjengerne", kom de over dem ble de fengslet og hårdt straffet, spioner vrinlet overalt så undervisning og propaganda måtte drives hemmelig. Propagandistene innså at deres arbeide var forgjeves, de som ikke var fengslet eller deportert, de var for få, de syntes å gi opp. Men de beholdt sine ideer. I 1877 så det ut som om bevegelsen var knust og regjeringen åndet lettere. Men, netop da viste det seg hvilke fryktelige krefter nihilismen sat inne med: det neste skritt var nemlig dolk, revolver og dynamit.

Og det ble kamp på kniven, kamp med onde våpen, med lumskheter og grusomhet. Målet var å skremme regjeringen til å gi politisk frihet så den sosialistiske propaganda kunne arbeide fritt, og midlet var å slå ned de menn som var motstandere av reformer. Redselsperioden begynte i 1878 med at en ung pike forsøkte å drepe politimesteren i St. Petersburg, som hadde mishandlet en student. I de følgende måneder ble det foretatt flere mordforsøk og fra høsten av ble "terrorismen" et system utøvet av en "eksekutivkomitee" som dømte de ofre som skulle rammes. Attentat fulgte på attentat, høytstående embedsmenn, politimenn og spioner ble myrdet og våren 1879 begynte attentatene mot zaren, det var flere av dem før en bombe tok hans liv i mars 1881.

Man må allikevel ikke betegne nihilistene som banditter: de ble ledet av en idé som ofte grep dem i den grad at de oppga alt annet, de underkastet seg ethvert offer, ga alt de eide til saken, levde i hemmelige trykkerier og laboratorier, de måtte stadig kjenne skifte oppholdssted og i bakgrunnen skintet de fengsel, deportasjon og dømmelse. Det er forståelig at de fleste opplyste mennesker fulgte dem med sympati, selv om de ikke våget å gi uttrykk for denne. For nihilismen var den eneste representant for liberale ideer, for politisk frihet, folkeopplysning og folkeregjering. Nihilistene selv ga uttrykk for at deres mål var å skremme regjeringen til å gi politisk frihet,

når først den var oppnådd håpet de å kunne gjennomføre sine ideer på fredelig vis. Etter mordet på zaren sendte således eksekutivkomiteen et brev til den nye zar, Alexander III, i hvilket den skrev: "Vær forsikret om at De, såsnart den høyeste makt opphører å være vilkårlig, såsnart De viser at De kun vil utføre hva folket ønsker, vil kunne sende bort Deres spioner, sende Deres sikkerhetsvakt til kasernene og brenne galgene.- Da vil vi innstille vår virksomhet og de av oss organiserte krefter vil hengi seg til fruktbringende arbeide for hele folkets vel.- En fredelig åndens kamp vil følge efter makten, til hvilken vi bare tvunget av nød har tatt vår tilflukt".

Men zar og regjering ville eller turde ikke ta denne "fredelige åndens kamp" og urolighetene fortsatte, i nittiårene ble det i byene dannet marxistiske og sosialdemokratiske grupper som først sluttet seg sammen og derpå delte seg i flertallsmenn (bolsjeviker) og mindretallsmenn (mensjeviker), og flertallsmennenes leder var Vladimir Lenin. Efter voldsomme bondeopptøyer kom "den blodige søndag" i St. Petersburg i 1905 med generalstreik og dannelsen av "sovjets" av fagforeninger og arbeiderråd. Zaren ble tvunget til å utstede et manifest som på en måte ga landet en friere forfatning og en folkerepresentasjon, думаen. Denne trådte sammen i 1906, ble sendt hjem igjen på grunn av "opposisjonell holdning", den kom sammen flere ganger men fikk aldrig noen virkelig makt.- Efter noen tyensynlig roligere år kom i 1912 streiker og opptøyer, og så kom verdenskrigen, det russiske nederlag i 1917 og revolusjonen.

...

Sjelden har menneskelig svakhet og djerv beslutsonhet, tvilrâdig fortunletiet og målsikker handlekraft stått så hårdt mot hverandre som under revolusjonsmånedene i Rusland. Hendelsesforløpet er som et prøvekort på de faktorer som driver verdenshistorien og former folkenes skjebne: de ulike miljøer, de økonomiske interesser, de maktpolitiske aspirasjoner, de ideologiske perspektiver, de psykologiske realiteter, ja til og med de biologiske motsetninger og geografiske fakta blandes sammen til en bråket vev.

Heltross for de forhold som er beskrevet foran belövde ikke det russiske nederlaget å være noen dødsdømt forteelse. De innre motsetninger belövde ikke å være uovervinnelige: Men av liberale ideer påvirkete borgerligheten som vokset frem i årtiendene før krigen, den økonomiske utvikling som ble stabilisert gjennom franske kreditter, før-revolusjonen i 1905, som ble slått ned efter den mislykkede russisk-japanske krig, de da demonstrerte statsmaktens mulighet til å bli herre over massene, den nye

reform-konservative jordbrukspolitikk, den radikale intelligens manifestert i Stoltoy, Kostojjevski og Turgenjev, den røde, den sammenligningsvis fåtallige arbeiderklasse i de nye industrier som vokset frem og hvor bolsjevikere og mensjeviker sloss om makten, den fornløse fattige massen av bønder, den av konservative pregete overklasse av embedsmenn, offiserer og gods-eiere og den med overklassen nær forbundne kirken, alt dette var et samfunn under utvikling, som under en fast og innsiktsfull ledelse ville hatt mulighet for å leve videre.

Men det var nettopp denne faste ledelse og det politiske klar-syn som manglet. Russland var blitt drevet inn i ententen mot Tyskland, storrusisk panslavisme og vestinspirert radikalisme forentes i denne sjebnesvangre politikk. Den middelmåtig bega-vede zar var ikke mannen på toppen i en brytningstid, han savnet det store utsyn og efter mordet på hans minister Stolupin i 1911 savnet han en mann å holde seg til. Da Russland kom inn i krigen og påkjenningen øket, viste zar-apparatet seg udueli til å mestre situasjonen. Nederlagene førte til innre gjøring, svake regjeringsjefer avløste hverandre, den liberale borger-lighet ble stadig mer høylydt, intelligensen ropte på reformer, arbeiderklassens røde ledere sto avventende. Tilslutt brast demningen: masseurolighetene i St. Petersburg i 1917 innledet en serie handlinger, som ikke alene skulle sope zar^{en}dømmet men hele den gamle samfunnsordning. *bort*

I det øyeblikk ble zaren forlatt av alle, svake medløpere våget ikke å følge sine svake ledere, alle søkte å redde seg og alle gikk under. Den skinnrepresentasjon som skaptes i 1905, dumaen, tråtte nu frem som den nye makt i samfunnet. Den borg-
lige liberalisme i samarbeide med de liberale sosialdemokrater kom nu med alle sine illusjoner. Et demokratisk Russland skulle fullføre kampen sammen med de demokratiske vestmakter. Symbolet for denne epoke var Kerenski, pratmakeren og partitaktikeren, som hisset opp massene som en agitator på valgsteder, men som i handling var like svak som zaren, uten å ha dennes personlige verdighet og menneskelige kvalitet, - i bakgrunnen ventet Lenin.

Man var ved franske fredsvenners formidling kommet fra Zürich til Russland i plumbert jernbanevogn gjennom Tyskland sammen med noen millioner fra keiser Wilhelms utenriksdepartement og med senere understøttelse fra amerikanske bankierer, formidlet via Stockholm gjennom Aschberg i Allmänna Sparbanken.

Det spill som førte til bolsjevikenes oktoberrevolusjon, et spill under hvilket man gjorde seg ferdig med fire koalisjons-regjeringer med Kerenski som den "sterke mann", var intet annet

enn Lenins målbevisste vei til makten. Revolusjonen seiret på grunn av böndernes jordhunger, massenes ~~KAPITALISERING~~ krigstrettet, disiplinoppløsningen i armeen og streikene ved fabrikkene. Men Kerenski ville fortsette krigen samtidig som han i demokratiets navn godkjente tiltak til forsvarets demokratisering, som bare påskyndet katastrofen. Ufordelingen av jorden gjennomførte bönderne selv med voldsom hånd, de sjokkerte de liberale borgerlige. Derfor ble Kerenskis politikk stadig mer tvilrådig, Lenin derimot hadde bare ett mål: makten. Han aksepterte betingelsesløst böndernes krav på jord - og fred. Derved fikk han massene på sin side. Disse forstod intet av den marxistiske ideologi som sveiset sammen den lille lederkretsen omkring Lenin og ga den styrke og slagkraft. Lenin visste hva han ville og hvorfor han ville det, de andre visste hverken det ene eller det annet. Lenin hadde en jernhårdt disiplinert gruppe av revolusjonære ledere omkring seg, de andre hadde en intrigerende klop av parlamentarikere. Derfor vant Lenin kampen om massene. Han er et vitnesbyrd om det alene stående menneskes rolle i historien. Det var som revolusjonstaktikens mester han vant sitt spill.